

იზა ჩანტლაძე
თამარ მელაძე

სვანეთის მივიწყებული მკვლევარი
(ეპოქია კოქინიკოვა – გუბუშვილი)

აკადემიკოსი ნიკო მარი სულ ოთხჯერ (1910-1914წ.) ესტუმრა სვანეთს, მაგრამ მომავალ თაობებს დაგვიტოვა არა მარტო უბრწყინვალესი ნაშრომები ქართველურ ენათა და ქართული კულტურის შესახებ (**სამწუხაროდ, ზოგი მათგანი დღემდე დაუსტამბავიც კია!**), არამედ უდიდესმა მეცნიერმა შექმნა შესანიშნავი ეთნოლინგვისტური სკოლა უნიჭიერეს ქართველოლოგთაგან. საკმარისია გავიხსენოთ კარპეზ დონდუას, იოსებ ყიფშიძის, იოსებ მეგრელიძის, შოთა ძიძიგურისა და მოსე ჯანაშვილის ღვაწლი (არც ამ უკანასკნელის “ქართველური სიტყვარია” გამოქვეყნებული, რომლის ხელნაწერიდან ამოკრებილი მნიშვნელოვანი ეტიმოლოგიები დიდი ხანია გაზიარებულია ცნობილ სპეციალისტთა მიერ), რომ ნათელი წარმოდგენა შეგვექმნას მის მოწაფეებზე, მიუხედავად ზოგი წინააღმდეგობრივი თვალსაზრისისა.

“სვანეთში ყოფნისას დანარჩენი სამყაროდან მაშორებდა არა მარტო კავკასიის მაღალი ქედები, ძნელად გადასასვლელი უღელტეხილები და ღრმა ხეობები, არამედ კულტურის ათასწლეულები... თავს ვგრძნობდი “ურარტუელთა” ეპოქის წარმართული კულტურის ატმოსფეროში” — წერდა ნ. მარი (“Из поездок в Сванию“, С.-Пб., 1913). საოცრად შეზღუდული დროის პატრონმა ცხენით მოიარა “კავკასიის შვეიცარია — ღარიბი, მაგრამ რელიგიური დღესასწაულებით აღსავსე სვანეთი” და ზოგჯერ ამხედრებულიც კი აფიქსირებდა ძველ ხალხურ სიმღერებს, ძვირფასი წუთები რომ არ დაეკარგა. ის ძალიან დაუახლოვდა თავის უერთგულეს მასპინძლებს — ყოველთა სვანთა ეკლესიების ნეტარ მამად შერაცხულ ბლალოჩინს ბესარიონ ნიჟარაძეს (ზემო სვანეთი) და სოფელ სასაშის (ქვემო სვანეთი) მღვდელს არსენ ონიანს, რომლებიც იმხანად თავიანთ მიერვე დაარსებულ ოთხკლასიან სკოლებში მასწავლებლობდნენ (ნ. მარის სვანეთში ყოფნის დროს ადგილობრივი მოსახლეობის ნაწილი ქართულადაც ვერ მეტყველებდა, რუსულის მცოდნე კი სანთლით იყო საძებარი).

დიდმა მეცნიერმა უმძიმეს პირობებში მოახერხა ა. ონიანის ეთნოგრაფიული ჩანაწერების, სვანური სიმღერების, ზღაპრების, იგავ-არაკების, შელოცვებისა და მცირე ბოტანიკური ლექსიკონის გამოცემა 1917 წლის რევოლუციური ცეცხლისაგან აელვარებულ პეტროგრადში, მაგრამ ბ. ნიჟარაძის მიერ 1879-1884 წლების მანძილზე შეკრებილი სიმღერების ტექსტებს, რომელთა გამოცემასაც თავის აკადემიკოსის 1914 წლის აგვისტოში შეჰპირდა რუსეთის საიმპერატორო აკადემია, ჩვენ ვერსად მივაკვლიეთ (შესაბამისი ხელნაწერი რექტორის — ნ. მარის ჩასწორებებითურთ ახლაც დაცულია პეტერბურგის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტში).

ასე რომ, ჩვენ დიდ ვალში ვართ ნ. მარისა და მისი მოწაფეებისა თუ სვანი მასპინძლების წინაშე. ერთ-ერთი მათგანია პეტროგრაფის უნივერსიტეტის ეთნოგრაფიის სპეციალობის სტუდენტი **ევლოკია კოჟენიკოვა**, რომელიც მასწავლებლის რჩევითა და მისივე ნაჩუქარი ფოტოაპარატით საწარმო-საველე პრაქტიკის გასავლელად 1927 წლის ზაფხულს გაემგზავრა სვანეთში, რადგან ნ. მარს უთქვამს: თუ გინდა, ნამდვილი ეთნოლოგი გახდე, აუცილებლად უნდა წახვიდე სვანეთში და სვანური ენაც ისწავლო. ორიენტალისტი მამის, მანჯურის დესპანის — ინოკენტი კოჟენიკოვის ქალიშვილს, რაღა თქმა უნდა, შეეძლო ფუფუნებაში ეცხოვრა, მაგრამ დამხვდური ხალხის უძველესმა ტრადიციებმა, გულშია სტუმართმოყვარეობამ და არაერთმა უფაქიზესმა ეთნოგრაფიულმა ადათ-წესმა საოცრად მოხიბლა ევროპული სტილის ქალაქებში აღზრდილი გოგონა და უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ **მან თხოვნით მიმართა რექტორს სუბსიდიების გამოსაყოფად სვანეთში ერთწლიანი მივლინებისთვის.**

...აქვე გავიხსენებთ ერთ ფაქტსაც: ჩვენი თაობის სტუდენტებს, ასპირანტებსა და მეცნიერ-თანამშრომლებს მხოლოდ ერთი თვით გვიშვებდნენ ველზე სამუშაოდ (სახელმწიფოს მეტი სახსრები არ ჰქონდა!), **აკადემიკოსი არნოლდ ჩიქობავა (ჩვენი უსაყვარლესი მოძღვართმოდგარი და აკადემიკოს ნიკო მარის უდიდესი დამფასებელი, მიუხედავად ზოგადლინგვისტურ და ეტიმოლოგიურ პრობლემებში აზრთა დიდი წინააღმდეგობისა)** კი სულ წუხდა: ნეტავ შეიძლებოდა ყოველ წელს სვანეთში 11 თვეს მუშაობდეთ, ხოლო ინსტიტუტში მხოლოდ ერთ თვეს და არა ისე, როგორც ახლა ხდებოდა...

კვლავ დაადგა ევლოკია სვანეთის უმუქო, საშიშ, ნარეკლიან გზას და ამჯერად ხან იფარ-უმგულში, ხან მესტია-მულანში და ხანაც ლატალ-ბეჩოში ცხოვრობდა. სვანებმა ისე შეიყვარეს კლიმატურად ცივი ქვეყნიდან ჩამოსული საოცრად თბილი გოგონა, რომ მას სახელად **დნა** (“ქალიშვილი, გოგო”) შეარქვეს და ასეც იხსენებდნენ გარდაცვალებამდე (1970).

ევლოკია (**დნა**) კოჟენიკოვამ დაგვიტოვა სხვადასხვა ჟანრის უამრავი ტექსტი (12000 ფურცელი) და ეთნოგრაფიული ყოფის ამსახველი არაჩვეულებრივი ფოტომასალა (3 ალბომი). მათზე, ძირითადად, წარმოდგენილია: სვანური რელიგიური დღესასწაულები, ზღაპრები, ძველი ხალხური სიმღერები, სხვადასხვა ლექსიკური ერთეულები, სახელისა თუ ზმნის პარადიგმები.. ზოგჯერ ტექსტები თარგმნილიცაა (ხან რუსულად, ხანაც ქართულად). ჩანაწერები გარდასული ყოფის ამსახველ არაერთ მონაცემს გვაწვდიან. მეტად მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ყველაფერი, რაც მათშია მოთხრობილი, უმუშაოდ ეთნოლინგვისტის თვალწინ ხდებოდა და მოქმედების პროცესში ფიქსირდებოდა. მასალები შეკრებილია საქმის ღრმა ცოდნით, კეთილსინდისიერებით, მალაღნიჭიერებით, რაც მათ ღირებულებას განუსაზღვრელს ხდის.

ქალბატონი ევლოკია წლების მანძილზე ცხოვრობდა სვანეთში და ახლადდაარსებული (1936წ.) მესტიის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის მეცნიერ-თანამშრომელიც კი გახლდათ. აქვე დაოჯახდა კიდევ — ცოლად გაჰყვა თბილისელ გეოლოგს ივანე გუგუშვილს და საბოლოოდ საქართველოს დედაქალაქში დასახლდა.

დინა კოჭენიკოვა 1927 წელს ცხოვრობდა სოფელ ნაკიფარში, კესა და ბესარიონ პირველების ოჯახში. ეს ის კესა პირველია, რომლისგანაც 1926 წელს ვარლამ თოფურიაჩი ჩაიწერა თამარ მეფისადმი მიძღვნილი საგალობლის (**თამარ დედფაღ**) ყველაზე ვრცელი ვარიანტი და ორი ზღაპარი (სამივე ტექსტი გამოქვეყნებულია “სვანური პოეზიისა” — გვ. 4 და “სვანური პროზაული ტექსტების” — გვ. 198-199 პირველ ტომებში). მოსალოდნელია, რომ ქალბატონი ევდოკია კარგად იცნობდა ბატონ ვარლამს. მას ეგნატე გაბლიანისგანაც აქვს ჩაწერილი ზღაპრები და, რაც მთავარია, ახლო ურთიერთობა ჰქონია მიხეილ კალატოზიშვილის ფილმის **ჯიმ შუანთე** (“მარილი სვანეთში”) სცენარის ავტორთან სერგეი ტრეტიაკოვთან. ამიტომ შესაძლებელია, ის ამ ფილმის ეთნოკონსულტანტიც იყო და ე.წ. “მასიურ სცენებშიც” მონაწილეობდა, როგორც მსახიობი.

იმ დროისათვის იფარში რუსული ენა იცოდა მხოლოდ იქაური ოთხწლედის მასწავლებელმა გერასიმე გულბანმა, რომელმაც 1923-24 წლებში აკაკი შანიძის დავალებით ჩაწერა სხვადასხვა სვანური ტექსტი 198 გვერდის მოცულობით (დღემდე გამოუცემელია და ინახება საქართველოს სახელმწიფო არქივის შანიძისეულ ფონდში). მისგან ვ. თოფურიასაც და ე. კოჭენიკოვასაც ჩაწერილი აქვთ ერთი და იმავე სიმღერის (**უშგულას მანედჟაჟარე** “უშგულში ახალგაზრდები”) ტექსტი, რაც იძლევა შესაძლებლობას ფიქსაციის დროის ერთი წლის ხანგრძლივობით დაშორებული ვარიანტების ურთიერთშედარებისა.

როგორც ჩანს, ზოგჯერ ძველ სვანურ სიმღერებს ქალბატონი ევდოკია ხელით იწერდა მათი შესრულების დროსაც, რის გამოც მან შენიშვნა მიიღო ჩვენი სასიქადულო კომპოზიტორის — დიმიტრი არაყიშვილისაგან. ნ. მარის მოწაფე 1926-1947 წლებში (პერიოდულად!) მუშაობდა სვანეთში, მაგრამ ვერასდროს მოიპოვა სიმღერის ჩამწერი ვერანაირი ტექნიკური საშუალება, თუმცა მის სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ ე. კოჭენიკოვას მხედველობიდან არ გამორჩენია მხოლოდ მუსიკალური რიტმის დასაცავად შექმნილი (თუმცა ცოცხალი მეტყველებისთვის სრულიად განსხვავებული ფორმით ცნობილი) ლექსემებიც კი: **აბიჯარი** (“აბჯარი”), **ზურიჩია** (“ზუჩი-მეომრის რკინის ქუდი”), **ატილასი** (“ატლასი”), **ხეშინაჭრი** (“ბექთარი”), **მარიგლიტე** (“მარგალიტის”), **ზექიშარი** (“წაღები”), **ლუნიქთოჭე** (“მოოქროვილი”), **ღეშოკ'აღე** (“მოჭედილი”) და ა.შ.

მასალები ევდოკია კოჭენიკოვას სვანეთში საუკუნის წინანდელი მოღვაწეობის შესახებ 1987 წლიდანაა დაცული სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის არქივში. ნიკო მარის მოწაფის ღვაწლს თავის დროზე გარკვეული შეფასება მიეცა “ეთნოლოგიური ძიებანის” II ტომში (2003წ.) ეთნოგრაფიის განყოფილების მეცნიერ-თანამშრომლის მანანა ხიზანიშვილის სტატიის სახით (გვ. 195-200). 2017 წლის 2 ნოემბრიდან 2018 წლის 15 თებერვლამდე მესტიაში, სვანეთის ისტორიისა და ეთნოგრაფიის მუზეუმში, ამერიკის შეერთებული შტატების საელჩომ და საქართველოს ეროვნულმა მუზეუმმა მოაწყვეს იდუარდ შერიფ კურტისისა (ჩრდილოეთ ამერიკის აბორიგენი მოსახლეობის კულტურის გამოჩენილი მკვლევარი) და ევდოკია კოჭენიკოვას ნამუშევართა გამოფენა “მიწიერი და საკრალური სამყარო”, რომელსაც გამოეხმაურნენ liverpress.ge თავის WS-ზე და გაზეთი “კვირის პალიტრა” (18-24 დეკემბერი, 2017წ.).

რაც შეეხება ზემოაღნიშნული მასალების ლინგვისტურ ანალიზს, სამწუხაროდ, ჯერჯერობით სრულიად არაფერია გაკეთებული. ე. კოჟევნიკოვას არქივის მხოლოდ რამდენიმე დოკუმენტის გაცნობის შემდგომ თავი იჩინა სვანური ტექსტების ტრანსლიტერაციის ერთმა საკითხმა, ამიტომ ამჯერად მარტოოდენ მასზე ვიმსჯელებთ:

აკაკი შანიძე და ნიკო მარი ვერ შეთანხმდნენ საუმაღლესო პოზიციაში მყოფი **ა** ხმოვნისა და მის წინამდებარე უკანაენისმიერ თანხმოვანთა ტრანსლიტერაციის თაობაზე, ანუ იმის შესახებ, თუ რომელი დაწერილობა იქნებოდა ზუსტი ფონოლოგიური თვალსაზრისით — **გაჲნ** (“დანა“), **ქაჲნ** (“კანაფი“), **ფერსკაჲნ** (“არჩვი“)/**გაჲჩ, ქაჲნ, ფერსკაჲნ** თუ **გჲჩ, ქჲნ, ფერსკჲნ**. ნ. მარმა თავის “Извлеченѣ изъ сванско-русского словаря“- ში (Петроградѣ, 1922) უკანაენისმიერ ფონემათა შემცველი 15 ლექსემა გააანალიზა (სხვადასხვა გრამატიკული თუ დერივატიული ფორმით!), მაგრამ არსად გამოუყენებია უმაღლესი სიმბოლო (ორი წერტილი), სამაგიეროდ, ყველგან აღნიშნა იოტაცია (**ჲ** გრაფემა **გ/ქ/კ** -ს მომდევნო პოზიციაში), ა. შანიძემ კი — პირიქით, მხოლოდ უმაღლესი გვიჩვენა (გუტურალთა შემდეგ პალატალი **ჲ**-ნის წინ იოტაცია ყველგან და ყოველთვის თავისთავად და უთუოდ იგულისხმებაო — “უმაღლესი სვანურში”, 1925/1981, გვ. 324), ნ. მარს კი “კურნაქის დაწურვა და აქლემის შთანთქმა” უსაყვედურა. ჩვენ ადრე (ი. ჩანტლაძე 2012, გვ. 56) შევეხეთ ამ საკითხს და დავიკავეთ ერთგვარად შემრიგებლობითი (ამასთანავე, გარკვეულ ფონოლოგიურ მოვლენათა უფრო ზუსტად ამსახველი) პოზიცია — აღვნიშნეთ როგორც პალატალიზაცია, ისე იოტიზაცია, ოღონდ, რაკილა პირველი მათგანი ამ შემთხვევაში წამყვანი პროცესია (სწორედ ის იწვევს უკანაენისმიერ თანხმოვანთა იოტიზაციას!), ამიტომ პირველ რიგში უნდა წარმოვადგინოთ უმაღლესი, იოტიზაცია კი გამოვხატოთ **გ/ქ/კ** ფონემათა თავზე (მარჯვნივ, - **ჲ** - მდე!) **ჲ** სიმბოლოს (საერთაშორისო ტრანსკრიფციით **ქ**) დასმით, მით უფრო, რომ ევროპელი და ამერიკელი ეთნოლინგვისტები სწორედ ამ ხერხს გვთავაზობენ. სიამოვნებით გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ე. კოჟევნიკოვაც თურმე ასე იქცეოდა, თუმცა თავისი მასწავლებლისგან განსხვავებულად (**ლგჲკჲდე** “მოჭედილი”, **ფილახაგჲნჲნ** “მიადგენე”, **ხოგჲნდა** “უდგამდა”, **სგჲმჲხანი** “შიგნიდანაც”... უფრო ხშირად უწერტილო რუსული ჰ, რომელიც მაშინდელი ორთოგრაფიით **ჲოტას** შეესაბამება, უკანაენისმიერი თანხმოვნის მარჯვნივ კი არის დასმული, ოღონდ — დაბლა: **ტაბგჲარ** “მაგიდები”, **გჲჩ** “დანა”, **გჲჩრგლის** “ლაპარაკობენ”, **ლიომესგჲლი** “ცეცხლის ნთება”... ზოგჯერ ქალბატონი ევლოკია პალატალური **ჲ** ხმოვნის წინა პოზიციაში მდებარე ნარნარა **ლ**’საც უკეთებს **ჲ** სიმბოლოს სილბოს აღსანიშნავად (**ლჲნჲჲნ** “სანიშნო, ნიშანი”, **ლიცინგილჲლ** “მეზლაპრეობა”...), რაც აშკარად მასწავლებლის წინასწარი ინსტრუქტაჟისა თუ მისი ლექციების დიდი ყურადღებით მოსმენის შედეგია. იშვიათად, მაგრამ მაინც, ნ. მარიც იყენებს ანალოგიურ ხერხს პალატალური ხმოვნის წინა პოზიციაში (**ჲალჲურ** “дикий кабань” შდრ. **ჲალჲურ** – Извлечение..., გვ. 16).

როცა ე. კოჟევნიკოვა სვანეთში მუშაობდა, ამ დროისათვის გამოქვეყნებული არ გახლდათ სვანეთისა და სვანური ენისადმი მიძღვნილი ნ.

9

№

ჟ

მარის ყველა ნაშრომი; უფრო მეტიც, მისი “Сванские глаголи” (1911, გვ. 1-1517), “Грамматика сванского языка сравнительно с языками сибилантной группы” (1912, გვ. 1-481) და “Русско-сванский словарь” (1916, გვ. 1-96) დღემდე ხელუხლებლად დევს რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის სანკტ-პეტერბურგის განყოფილების არქივში (ფონდი 800).* გარდა ამისა, ვფიქრობთ, რომ მან, ბ. ნიჟარაძესა და ა. ონიანთან ერთად, შეადგინა დიდი სვანურ-რუსული ლექსიკონიც, სხვა შემთხვევაში თავის 39 გვერდიან ნაღვაწს “Извлечение”-ს ვერ დაარქმევდა... ისიც გასაოცარია, რომ ვ. თოფურია თავისი სადოქტორო დისერტაციის დაცვის დროს, 1935 წლის 5 აგვისტოს, შესავალ სიტყვაში შემდეგი რამ თქვა: “აკად. **ნიკო მარს, სვანურის** კარგ მცოდნეს და მისთვის დიდი ამაგის დამდებს ტექსტების გამოქვეყნებით, ლექსიკონის შედგენითა და სახელმძღვანელო წერილების დაბეჭდვით, **გრამატიკული მიმოხილვა არ მოუცია**” (ვ. თოფურია, 2002, გვ. 296).

აუცილებელია ვედოკია კოჟევნიკოვას ტექსტობრივი და ფოტომასალების გამოწვლილვით შესწავლა ეთნოლინგვისტური თვალსაზრისით, მით უფრო, რომ მას ერთ-ერთი სამეცნიერო საბჭოს წინაშე 1951 წელს სადისერტაციო თემის შერჩევა-დამტკიცებაც კი უთხოვია თბილისში, თუმცა სულაც არაა გასაკვირი, რომ ბედმა არ გაუღიმა — 1950 წლის 9 მაისს საენათმეცნიერო დისკუსია უკვე ჩატარებული იყო მოსკოვში და აკადემიკოს ნიკო მარის მოწაფეებს მუშაობის შესაძლებლობა შეეზღუდათ.

ჩვენი მოვალეობაა ღირსეულ წინაპართა ღვაწლის ჯეროვანი დაფასება — მათი ნაშრომების პუბლიკაციაზე ზრუნვა.

დამოწმებული ლიტერატურა

- ი. ბიჭიკაშვილი, მ. ბაბუხაძე, 2004** — ი. ბიჭიკაშვილი, მ. ბაბუხაძე, აკადემიკოს ნიკო მარის ნაბეჭდი ბიბლიოგრაფია, თბ., 2004.
- ვ. თოფურია, 2002** — ვ. თოფურია, შრომები, თ. II, თბ, 2002.
- ნ. მარი, 1822** - Н. Я. Марр, Извлечение из сванско-русского словаря, Петроград, 1822.
- ნ. მარი, 1913** - Н. Я. Марр, Из поэздов в сванию, Христианский Восток, т. II, вып. I, С.- Пб., 1913.
- ა. შანიძე, 1925** — ა. შანიძე, უმლაუტი სვანურში, “არილი” — ივანე ჯავახიშვილისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კრებული, ტფ., 1925.
- ი. ჩანტლაძე, 2012** — ი. ჩანტლაძე, ქართველური ლექსიკის ისტორიიდან, თბ., 2012.
- მ. ხიზანიშვილი** — მ. ხიზანიშვილი, ედოკია კოჟევნიკოვა და მისი ეთნოგრაფიული ჩანაწერები, ეთნოლოგიური ძიებანი, II, თბ., 2003.

*უღრმეს მადლობას მოვასხენებთ ბატონ იოსებ ბიჭიკაშვილს შესაბამისი ცნობების მოწოდებისათვის.

IZA CHANTLADZE, TAMAR MELADZE**THE FORGOTTEN RESEARCHER OF SVANETI
(EVDOKIA KOJHEVNIKOVA-GUGUSHVILI)**

Academician Nicholas Marr visited Svaneti four times (1910-1914), but he left not only the works about Georgian languages and culture, but he founded the ethno-linguistic school together with talented Georgian philologists. We can recall Karpez Dondua, Ioseb Kipshidze, Ioseb Megrelidze, Shota Dzidziguri, Mose marjanishvili (“Kartveluri Sityvari” written by the latter is not published, but the manuscripts taken from this work have long been shared by the famous specialists), to have the clear understanding on his students.

“During my travel in Svaneti I was distanced from the other parts of the world not only by high mountains, harsh ranges and deep valleys of Caucasus but the decades of culture ... I felt in the atmosphere of the pagan culture of “Urartu” epoch” - was written by Marr. (“Из поездок в Сванию“, С.-Пб., 1913). Despite being very short in time, he managed to travel “Switzerland of Caucasus - Svaneti, poor but rich with religious celebrations” on a horse back, he even fixed the old folk songs while being on the horseback, in order not to lose the precious time.

He became very close to his hosts - blagochen Besarion Nijaradzethe - father of the Svanetian churches and the priest Arsen Oniani who were teaching in junior schools founded by themselves (in the times of N. Marr the part of locals couldn't speak Georgian, not to mention Russian, Russian language speakers were very rare).

The significant scholar managed to publish the ethnographic notes of A. Oniani, also the Svanetian songs, tales, parables, incantations and small botanical dictionary in Petrograd 1917 which was in flames of revolution in that period, but we didn't find the song lyrics collected by B. Nijaradze during 1879-1884 which was about to publish, as promised by the Russian imperial academy. (The relevant manuscript corrected by its editor N. Marr is still kept in St. Petersburg institute of oriental arts.

So we are in debt of N. Marr and his students or Svanetian hosts. One of them is Evdokia Kojhevnikova, student of the faculty of ethnography at Petrograd university, she went to Svaneti in 1927 for enterprise-field practice with the advice of her teacher and with his present - photo camera, as N. Marr said if she wanted to become the real ethnologist she should have go to Svaneti and study the language as well.